

Beskæftigelsemæssige og helbredsmæssige konsekvenser af en virksomhedslukning

Hans Klausen

Lars Iversen

Vilka konsekvenser kan nedläggningen av ett företag få för arbetarnas fortsatta sysselsättning och för deras hälsa?

Denna frågeställning har stått i centrum för nedan redovisade danska undersökning. Utgångspunkten var ett ovanligt tillfälle. En ingående undersökning av hälsa och arbetsmiljöproblem hade genomförts på ett danskt varv. Ett par månader efter detta beslutades oväntat att varvet skulle stängas senare på året.

Nedanstående undersökning redovisar en efterundersökning tre–fyra månader efter företags stängning. Vid denna tid var fortfarande 60 % av varvsarbetarna arbetslösa. Arbetslösheten hade i särskild grad drabbat arbetare över 50 år och arbetare som tidigare haft hälsoproblem.

Försämringar i hälsotillståndet hade inträtt efter företagsnedläggelsen. Dessa försämringar gällde till övervägande del de arbetslösa. För hela gruppen arbetare hade efter företagsnedläggelsen medicinförbrukningen ökat, främst gällande hjärtmediciner, antacida och hoststilandande medel.

Undersökningen tyder sammanfattningsvis på att företagsnedläggelse representerar ett omfattande socialt och hälsomässigt problem för de arbetare som drabbas.

Hans Klausen är läkare och mag scient soc Lars Iversen kandidatstipendiat vid institutet för socialmedicin vid Köpenhamns Universitet.

INDLEDNING

Siden 1973 er arbejdsløsheden i Danmark steget fra 3 % til 11 % i 1977 på årsbasis. Mange er blevet arbejdsløse i forbindelse med virksomhedslukninger, rationaliseringer og personaleindskrænkninger. Hvor mange det konkret drejer sig om, foreligger der ikke nogle statistiske oplysninger om. Arbejdsmiljøgruppen har på grundlag af svenske erfaringer skønnet, at 75 000 årligt mister arbejdet som følge af ovennævnte begivenheder. (1).

Der foreligger i Danmark kun enkelte undersøgelser, der belyser, hvilke konsekvenser virksomhedslukningerne har for de berørte arbejdere. (3, 10, 11). Muligheden for at gennemføre en sådan undersøgelse opstod for vort vedkommende uventet i forbindelse med en arbejdsmiljøundersøgelse på et københavnsk reparationsværft.

Denne undersøgelses problemstilling var at belyse arbejderes bevidsthed og adfærd i relation til deres arbejdsmiljøproblemer. Samtlige arbejdere blev i denne forbindelse interviewet og helbredsundersøgt. Hovedresultaterne herfra er offentliggjort i Ugeskrift for Læger. (6, 9, 14).

Ett par månader efter at dataindsamlingen var afsluttet, blev det uventet meddelt, at værftet måtte lukke pr. 31.12.1976. Samtlige ansatte modtog deres opsigelse pr. 1.9.1976 og fratrådte i de efterfølgende måneder, efterhånden som deres opsigelsesvarsel udløb. (Se figur 1).

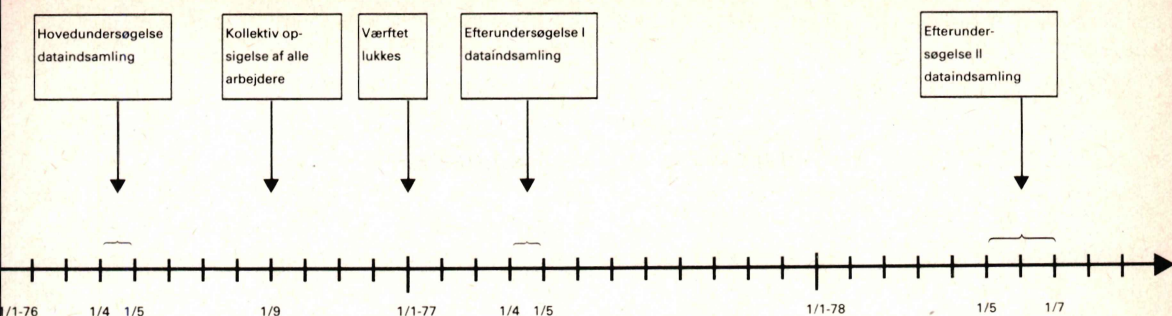
Vi valgte i denne situation at gennemføre en opfølgningsundersøgelse med følgende problemstilling:

1. At belyse arbejdernes beskæftigelsesmæssige si-

Undersøgelsen er gennemført med økonomisk støtte fra Statens samfundsvidenskabelige forskningsråd og Statens lægevidenskabelige forskningsråd, j.nr. 512-6010 og 514-6627.

Statistisk konsulent: Cand.stat. Krista Nørgaard.

Figur 1. Undersøgelsens tidsmæssige forløb.

tuation efter lukningen, herunder belyse faktorer af betydning for den fortsatte tilknytning til arbejdsmarkedet.

2. At belyse de helbredsmæssige konsekvenser af lukningen.

I april 1977 – 3–4 måneder efter lukningen – gennemførtes det første led i efterundersøgelsen i form af en enqueteundersøgelse.

Andet led er en interviewundersøgelse, som er gennemført i maj–juni 1978.

Det er resultaterne fra den første undersøgelse, som præsenteres i denne artikel.

ANVENDTE METODER

Hovedundersøgelsen blev gennemført i foråret 1976. På undersøgelsestidspunktet var der ansat 101 arbejdere, hvoraf 100 deltog i hele undersøgelsesprogrammet, der omfattede spørgeskemaundersøgelse vedrørende helbredstilstand, interview om arbejdsmiljøproblemer og arbejdsforhold samt helbredsundersøgelse. Ved særlige problemer med behov for supplerende undersøgelser, blev der foretaget direkte henvisning til medicinske og neurologiske afdelinger på københavnske hospitaler samt Statens Hørecentral i København. Der blev desuden indhentet oplysninger fra egen læge, speciallæger og hospitaler.

Interview og helbredsundersøgelse fandt sted samme dag og varede tilsammen ca 2 timer.

Efterundersøgelsen blev gennemført ved hjælp af en enquete, dvs selvadministreret postbefordret spørgeskema. Besvarelsesprocenten blev på 97.

Det undersøgte værft

Værftet blev etableret i 1918 og har fungeret som reparationsværft. Værftets arbejdsstyrke bestod i 1976 af 101 arbejdere, 4 værkstedsfunktionærer og 5 kontorfolk.

Produktionsapparatet var nedslidt og delvis forældet. Igennem de sidste 10–15 år var der ikke foretaget væsentlige nyinvesteringer. Overskuddet fra produktionen var trukket ud af værftet og placeret andetsteds. I 1975, efter et ejerskifte, blev der skåret drastisk ned på vedligeholdelse og reparation af produktionsapparatet, og en række fyringer blev iværksat. Værftet sakkede i disse år stadig mere bagud efter sine konkurrenter, der i samme periode foretog omfattende nyinvesteringer netop i reparationsvirksomhed.

Vi skal ikke beskæftige os mere med værftet, men derimod sætte fokus på skibsværftsarbejderne, der med ét mistede en arbejdsplads, som mange af dem havde tilbragt den største del af deres erhvervsaktive tilværelse på.

De blev arbejdsløse på et tidspunkt, hvor mellem 20 og 30 % af københavnske skibsværftsarbejdere i forvejen var arbejdsløse på grund af omfattende nedskæringer i arbejdsstyrken på det store københavnske skibsværft B & W.

Arbejdsstyrken: fag, alder og anciennitet

Arbejdsstyrken var sammensat af forskellige faggrupper: arbejdsmænd (N = 21), maskinarbejdere (N = 29), skibsbyggere og svejsere (N = 32), skibstømrere (N = 13). Endvidere var der en servicegruppe, som omfattede portner, kantinedhjælp, magasinarbejdere og chauffør (N = 5). Servicegrup-

pens jobs må betegnes som en slags skånejobs, der var forbeholdt ældre arbejdere, (alle var over 60 år) der ikke kunne klare – af helbredsmæssige grunde – at deltage i den almindelige produktion.

48 % af arbejdsstyrken var under 40 år, 38 % fra 40–59 år og 14 % var 60 år eller mere. Det eneste faggruppe, der aldersmæssigt adskilte sig fra de øvrige, var maskinarbejderne, der var yngre end de øvrige arbejdere.

Med hensyn til anciennitet på værftet havde 48 % mindre end 5 års anciennitet, 31 % fra 5 til 20 års anciennitet og 21 % havde mere end 20 års anciennitet. Også her skilte maskinarbejderne sig ud ved at have en gennemgående lavere anciennitet.

Arbejdsmiljø – og helbredsforhold

Arbejdsmiljø og helbredsforhold er mere udførligt beskrevet i Ugeskrift for Læger (14). Her skal kun kort nævnes de væsentligste karakteristika.

Arbejdsmiljøet var præget af de traditionelle problemer inden for skibsværftsbranchen med klimatiske påvirkninger, svejserøg, støj, dårlige arbejdsstillinger og ulykker som de dominerende.

Helbredsmæssigt frembød populationen en række problemer, der kunne relateres til forhold i arbejdsmiljøet, og som måtte formodes at medføre problemer i det daglige arbejde.

Kronisk prægede lidelser i bevægeapparat var dominerende. 41 % af arbejderne angav således at have haft tilfælde med smerter i lænderyg inden for det sidste år. 11 % havde så svære rygsymptomer, at de til stadighed eller i længere perioder nødvendigjorde lægelig behandling.

34 % af arbejderne angav artrosegener fortrinsvis lokaliseret til skulder- og knæled. I godt 1/4 af tilfældene var der tale om gener, som til stadighed eller i længere perioder var symptomgivende og arbejds-hæmmende.

Også symptomer fra luftveje og mave-tarmkanal var almindelige. 22 % frembød eksempelvis symptomer på kronisk bronkitis, og et tilsvarende antal angav inden for det sidste år at have haft gener i form af øvre dyspepsi.

13 % af arbejderne frembød ved helbredsundersøgelsen tegn på organisk betinget hjertelidelse, og 31 % havde i perioder inden for det sidste år haft

symptomer på funktionelle hjerteforstyrrelser overvejende i form af palpitationer og pseudoangina.

Af øvrige fund kan nævnes, at der hos 60 % blev påvist støjbetinget høretab og hos 30 % forhøjet blodtryk (systolisk blodtryk ≥ 110 + alder (dog mindst 145) og/eller diastolisk blodtryk ≥ 100).

Endvidere angav en betydelig del af arbejderne psykiske problemer, fortrinsvis af lettere karakter, og en række enkeltsymptomer som påfaldende træthed, hukommelses- og koncentrationsbesvær, hyppig hovedpine og svimmelhedstendens.

20 % af arbejderne havde inden for det sidste år til stadighed eller af og til (dvs mindst én gang månedlig eller i perioder af tilsammen mindst en måneds varighed) anvendt medicin.

Som led i helbredsundersøgelsen søgte vi at give en samlet vurdering af den enkelte arbejdssevne. Resultaterne fremgår af Tabel 1.

Tabel 1. Undersøgelsespopulationens fordeling efter arbejdssevne, angivet i procent (N = 100).

I.	Ingen helbredsmæssige problemer eller kun problemer af karakter, der ikke kan forventes at begrænse en normal arbejdsindsats.	30
II.	Helbredsmæssige problemer, hvor enkelte hensyn i daglige arbejde må anses for nødvendige.	42
III.	Betydelige helbredsmæssige handicap, der må forventes at medføre vanskeligheder ved en række almindeligt forekommende arbejdsopgaver.	22
IV.	Kun i stand til at udføre skånearbejde	6

Det fremgår, at ialt 28 % havde helbredsmæssige problemer, der i betydelig grad forringede deres arbejdssevne. Det er især arbejdere over 50 år, der havde problemer af denne karakter. Væsentligste årsag til nedsat arbejdssevne var kroniske lidelser i bevægeapparat.

Udgangspunktet for en opfølgingsundersøgelse var en population, der før værftets lukning havde været udsat for betydelige påvirkninger i arbejdsmiljøet, og som på en række områder frembød væsentlige helbredsmæssige problemer.

BESKÆFTIGELSESSITUATIONEN EFTER VÆRFTETS LUKNING.

Arbejderne modtog deres opsigelse den 1. september 1976, hvorefter de fratrådte efterhånden, som deres opsigelservarsel udløb. En mindre gruppe (13 mand) var dog holdt op i løbet af august. To måneder efter den fælles opsigelse var 55 % fratrådt og ved årsskiftet, da værftet helt stoppede produktionen, var resten fratrådt.

I tabel 2 er redegjort for den beskæftigelsesmæssige situation ved efterundersøgelsen 3–4 måneder efter, at de sidste arbejdere var holdt op.

Tabel 2. Den beskæftigelsesmæssige situation ved efterundersøgelsen – 3 – 4 måneder efter lukningen.

I arbejde	37
Arbejdsløs	58
Afventer invalidpension	1
Folkepensionist	1
Uoplyst	3
Ialt	100

Det ses, at mere end halvdelen (58 %) var arbejdsløse, og at kun 37 % var i arbejde. En arbejder afventede invalidepension, og en anden var overgået til almindelig folkepension.

Af de 37, som var i arbejde, var de 11 ansat på et andet skibsværft, 7 mand arbejdede inden for anden jernindustriel virksomhed, og endelig havde 19 mand fundet beskæftigelse inden for andre brancher.

Med hensyn til karakteren af de ny jobs angav 11, at de i praksis lavede det samme som på værftet, 21 havde arbejde inden for samme fag, men det, de lavede, var af en anden karakter, og endelig havde 5 mand arbejde, som intet havde med hverken deres fag eller arbejde på værftet at gøre.

44 mand havde efter afskedigelsen haft arbejde overhovedet, heraf havde 37 haft arbejde på én virksomhed, og 7 havde haft arbejde på flere virksomheder. 20 mand havde haft arbejde, lige siden de var holdt op på værftet.

Den samlede arbejdsløshed efter lukningen fremgår af tabel 3.

1/5 undgik overhovedet arbejdsløshed. En fjerdedel havde været arbejdsløs i op til 3 måneder og 1/2 i

Tabel 3. Arbejdsløshed efter lukningen, fordelt efter længde. N = 100.

Ingen arbejdsløshed	20
Arbejdsløshed i op til 1 md.	10
Arbejdsløshed fra 1 til 3 mdr.	14
Arbejdsløshed fra 3 til 5 mdr.	28
Arbejdsløshed fra 5 til 7 mdr.	22
Uoplyst	5
Folkepension	1
Ialt	100

op til 7 måneder.

11 arbejdere havde udnyttet arbejdsløshedsperioden til efteruddannelse, fortrinsvis i svejsning.

For arbejdsstyrken som helhed førte lukningen til indtægtsnedgang for 63 %'s vedkommende, hvorimod 25 % angav forøgede indtægter. Kun 8 % havde haft uændrede indtægtsforhold efter lukningen.

Nedgangen i indtægt var – naturligt nok – helt dominerende hos de arbejdsløse. Af dem, der havde arbejde, oplyste derimod 65 %, at de kunne registrere en stigning i indtægten i forhold til før lukningen.

Faktorer i relation til beskæftigelsessituationen.

En lang række faktorer betinger relationen mellem arbejdsmarked og den enkelte arbejder. På grund af undersøgelsespopulationens størrelse har det kun været muligt i denne undersøgelse at inddrage enkelte faktorer og søge at vurdere deres betydning for arbejderens tilknytning til arbejdsmarkedet. Vi skal her se nærmere på: Alder, arbejdsevne og fag.

Den faktor, som har vist sig at være af størst betydning for den beskæftigelsesmæssige situation, var alderen. Den erhvervmæssige situation på undersøgelsestidspunktet fordelt på alder fremgår af tabel 4.

Andelen af arbejdere i arbejde var aftagende med alderen, dog fortrinsvis efter 50 år, hvor kun en tredjedel var i arbejde. Over 60 år var ingen mere i arbejde.

I forbindelse med hovedundersøgelsen blev hver enkelt arbejders arbejdsevne som tidligere nævnt vurderet. 44 % af de arbejdere, hvis arbejdsevne før lukningen var vurderet som fuldt intakt eller kun let

Tabel 4. Arbejderenes erhvervmæssige situation på efterundersøgelsestidspunktet, fordelt efter alder. (N=100).

Alder	I arbejde	Arbejds- løs	Afventer/ får pension	Uop- lyst
19-29 år (N=28)	50 %	50 %		
30-39 år (N=20)	45 %	45 %		(10 %)
40-49 år (N=19)	42 %	58 %		
50-59 år (N=19)	32 %	58 %	(5 %)	(5 %)
60- år (N=14)	0 %	93 %	(7 %)	

reduceret (ud fra kriteriet: Ingen helbredsmæssige problemer eller kun problemer, som gør det nødvendigt i det daglige arbejde at tage enkelte hensyn) var i arbejde på undersøgelsestidspunktet. Svarende hertil var kun 17 % i arbejde blandt dem, hvis arbejdsevne var vurderet som væsentlig reduceret (ud fra kriteriet: Betydelige helbredsmæssige problemer, der må forventes at medføre vanskeligheder ved en række almindelige arbejdsopgaver, eller som kun gør den pågældende i stand til at udføre skånearbejde).

Denne forskel kunne tyde på, at arbejdsevnen er en faktor, der influerer på beskæftigelsessituationen. På den anden side er der en stærk samvariation mellem alder og arbejdsevne, og det kan være denne, der betinger arbejdsevnsens tilsyneladende indflydelse på beskæftigelsessituationen.

Tallenes ringe størrelse tillader ikke, at der drages nogen endelige konklusioner, men tages der hensyn til samvariationen kunne det tyde på, at arbejdsevnen er en faktor, der især havde betydning blandt de unge arbejdere, hvorimod andre forhold betingede de ældres beskæftigelsessituation.

Fordelt efter faggrupper varierede beskæftigelsen fra 0 % til 48 %. Arbejdsmændene havde den højeste beskæftigelse (48 %), hvorefter fulgte tømrerne (46 %), maskinarbejderne (41 %), skibsbyggerne (28 %). Endelig kan nævnes servicegruppen, hvor ingen var i arbejde, hvilket må ses på baggrund af gruppens aldersmæssige sammensætning.

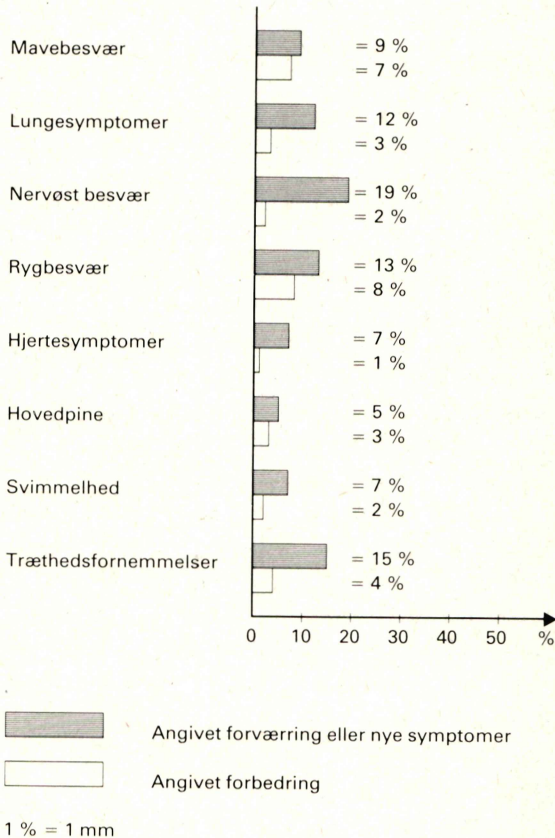
Variationen i beskæftigelsen fra fag til fag må ellers primært ses i forhold til de forskellige beskæftigelsesmuligheder i Københavnsområdet for skibsværftsarbejderne.

ÆNDRINGER I HELBREDSTILSTAND I RELATION TIL ERHVERVSSITUATION

Godt halvdelen (52 %) angav at have oplevet ændringer i den helbredsmæssige tilstand siden helbredsundersøgelsen i foråret 1976, enten i form af udvikling af nye sygdomssymptomer eller i forværring/forbedring i allerede eksisterende. I figur 2. er angivet fordelingen af ændringer på de enkelte organsystemer, idet udvikling af nye sygdomssymptomer er betragtet på linje med forværring i allerede eksisterende.

Den gennemgående tendens er, at angivelser af ændringer i negativ retning dominerer, mest udtalt for nervøst besvær, træthedsfølelse og lunge-symptomer. Deler vi arbejderne op i dem, som var i arbejde/ikke arbejde på undersøgelsestidspunktet

Figur 2. Angivne ændringer i helbredstilstand siden helbredsundersøgelsen på værftet og indtil efterundersøgelse, i procent (n = 97).

(henholdsvis 37 % og 58 %) finder vi, at ændringerne i negativ retning overvejende er lokaliseret til de arbejdsløse.

De har for alle organsystemers vedkommende oplevet flere forværringer end forbedringer i deres helbredstilstand. Tendensen til forværringer for de arbejdsløse er særlig markant, hvad angår nervøst besvær og lungesymptomer, hvor henholdsvis 28 % og 14 % har oplevet forværringer, og ingen har oplevet forbedringer.

For dem i arbejde er tendensen som helhed en nogenlunde ligelig fordeling mellem angivelse forværringer og forbedringer. Ser man på de enkelte organsystemer, er der tale om en lidt hyppigere angivelse af forværringer end forbedringer for rygbesvær (10 % mod 8 %) og for træthedsfølelse (11 % mod 3 %). For mavebesvær er forbedringerne derimod dominerende.

Som et andet mål for ændringer i helbredsmæssige forhold har vi sammenholdt forbruget af medicin i året før helbredsundersøgelsen (foråret 1976) med forbruget efter. Der var her tale om en signifikant stigning, idet 25 ud af 45, som ikke tidligere havde anvendt medicin, var begyndt at anvende dette, mens kun 9 ud af 52 var ophørt ($p=0,001$). Stigningen i medicinforbruget fordelte sig ligeligt på hele populationen og var således ikke specielt knyttet til de arbejdsløse. Der var især tale om et øget forbrug af hjerte/kar-medicin, antacida og hostestillende midler, men forbruget af psykofarmaka og smertestillende midler holdt sig relativt konstant.

DISKUSSION OG KONKLUSION

De beskæftigelsesmæssige konsekvenser af lukningen i form af arbejdsløshed, som kan konstateres i denne undersøgelse, er større end dem, man har fundet i tilsvarende – fortrinsvis svenske – undersøgelser. I dette tilfælde var ca 60 % arbejdsløse 3–4 måneder efter lukningen, hvor man ellers har påvist 20–30 % arbejdsløse efter samme tidsrum.

Hvor stor en del af arbejderne, der vil glide ud i arbejdsløshed, har vist sig at afhænge af arbejdsmarkedsforholdene, og af personlige forudsætninger som uddannelse, alder m m (5, 7, 8, 16, 18).

Den primære årsag til den større arbejdsløshed,

som vi finder, skal søges i, at vores undersøgelse har fundet sted i en periode med lavkonjunktur og massearbejdsløshed, hvorimod de fleste andre undersøgelser er foretaget i perioder med større økonomisk aktivitet. Specielt er værftsarbejderne hårdt ramt. På lukningstidspunktet var arbejdsløsheden inden for de forskellige faggrupper, som er beskæftiget inden for branchen, på mellem 20 og 40 %. Til sammenligning kan nævnes, at ledigheden for metalarbejdere i hovedstadsområdet var på 12 %. Disse forhold har selvfølgelig været af helt afgørende betydning for de 100 mands beskæftigelsesmuligheder. Kun 11 havde således fået beskæftigelse på andre værfter, og kun 7 havde iøvrigt fået arbejde inden for metalindustrien. Resten af de ialt 37, der var i arbejde, var beskæftiget inden for andre brancher.

Under sådanne arbejdsmarkedsforhold stilles der overordentlig store krav til arbejdernes indlærings- og omstillingsevne, hvilket er egenskaber, som må antages at aftage med alderen. (4). Man må forvente, at vanskelighederne med at finde beskæftigelse er stigende med alderen. Kun 33 % af de 50-årige var i arbejde, og ingen af de 60-årige havde job.

Da værftskrisen ikke kan forventes at mildnes i de kommende år, og da man må imødesee yderligere store reduktioner i værfternes arbejdsstyrke, vil det formentlig være uundgåeligt, at de fleste af de arbejdere, der er midaldrende eller ældre, efter en periode som arbejdsløse vil blive endelig udstødt af arbejdsmarkedet. De vil aldrig komme i arbejde inden for værftsindustrien, og de vil ikke kunne konkurrere med yngre arbejdere om stillinger inden for andre brancher. Tilbage er førtidspension, og den første var allerede på vej 3 måneder efter lukningen af værftet.

Hele servicegruppen må anses for at være ude-

.....

Da varvskrisen inte kan förväntas att mildra i kommande år är det förmodligen oundvikligt att de flesta medelålders eller äldre arbetarna efter en period som arbetslösa blir utstötta från arbetsmarknaden.

.....

lukket fra at komme i arbejde igen. Denne gruppe repræsenterer formentlig en karakteristisk gruppe på arbejdsmarkedet, som er særlig sårbar. De udfører en række servicefunktioner på virksomhederne, som de er velegnede til i kraft af deres viden og erfaring med produktionen og virksomhedernes forhold. De kan f.eks. være magasinarbejdere eller portnere. Deres alder og dårlige helbredstilstand hindrer dem ikke i at varetage disse funktioner, og de er derfor i stand til at opfylde de krav, som stilles til dem fra virksomhedernes side. De fleste af dem vil være i stand til at blive i arbejde indtil normal pensionsalder.

En virksomhedslukning er for denne gruppe startskuddet til varig udstødning fra arbejdsmarkedet. Som fremhævet af Arbejdsmiljøgruppen (1) er denne form for udstødning præget af "tilfældighed": "Ikke sjældent er det dog tilfældigt, hvilke virksomheder og hvilke arbejdere, der bliver ramt. Hvis en virksomhed tvinges til særlig kraftige omlægninger eller indskrænkninger, kan det gå ud over folk, som i en anden virksomhed kunne været blevet ved lige til folkepensionen".

En virksomhedslukning berører i sig selv alle arbejdere på virksomheden og vil ofte medføre betydelige ændringer i den daglige tilværelse for størstedelen af arbejderne. Mange af disse ændringer vil have karakter af belastninger, som sætter ind allerede fra det tidspunkt, hvor virksomhedslukningen er varslet. Arbejderne stilles i en situation, hvor et ofte mangeårigt arbejdsfællesskab bringes til ophør, og hvor der uvægerligt vil opstå utryghed med hensyn til beskæftigelsesmuligheder fremover.

Flere undersøgelser har vist, at ændringer i livssituationen, herunder specielt ændringer i form af jobskift og arbejdsløshed, ofte er associeret med negative ændringer i helbredstilstand. (10, 11, 17).

Cobb (2) har i forbindelse med virksomhedslukninger påvist ændringer med forøget udskillelse af norepinephrine, forhøjet indhold i blodet af kolesterol og urinsyre hos de berørte arbejdere. I samme undersøgelser er fundet stigning i blodtryk og et øget antal subjektive sygdomsklager associeret med virksomhedslukningerne. (12, 13). Det er bemærkelsesværdigt, at de fleste af ændringerne kunne påvises allerede i varslingsfasen — altså før lukning-

Flera undersökningar har visat att förändringar i livssituationen, speciellt förändringar genom arbetsbyte och arbetslöshet, ofta förenas med negativa förändringar i hälsotillståndet.

en endnu var effektueret, og at de holdt sig ændrede i forhold til en kontrolgruppe i op til 1 år efter virksomhedslukningen.

Mikaelsson (15) har i forbindelse med strukturaliseringer inden for svensk skovindustri påvist, at den tvungne afskedigelse af skovarbejdere var forbundet med en række negative helbredsmæssige konsekvenser i retning af en større sygelighed, vurderet ud fra sygesikringens registrering af sygedage, og et større alkoholmisbrug blandt de afskedigede. Problemerne viste sig gennemgående at være størst for de langtidsarbejdsløse.

Herhjemme har Knud Jacobsen gennem en forløbsundersøgelse kunnet påvise en stigning i sygelighed vurderet ud fra kontakt til egen læge hos arbejdere i relation til en virksomhedslukning. Også her var der tale om en stigning allerede i forbindelse med varslingen af lukningen og igen i forbindelse med selve lukningen. (10, 11).

I denne undersøgelse har vi kunnet konstatere en tilsyneladende helbredsmæssig belastning betinget af arbejdsløshed efter en virksomhedslukning. De arbejdere, der 3–4 måneder efter fortsat var arbejdsløse, angav, at deres helbredsmæssige situation på en række område havde udviklet sig i negativ retning. Dette var specielt udtalt for nervøse symptomer og i mindre grad for lungesyntomer.

Ændringerne med hensyn til nervøse symptomer kunne forventes, men umiddelbart kan vi ikke forklare de stigende angivelser i lungesyntomer. Det kan skyldes, at spørgeskemabesvarelsen fandt sted i forårsmånederne, hvor en årstidsvariation med forværring i kroniske lungesyntomer kunne forventes at slå mere udtalt igennem for de arbejdsløse, der hyppigere end de ikke arbejdsløse havde symptomer på kronisk bronkitis ved helbredsundersøgelsen, foråret 1976. (14).

For populationen som helhed kunne vi registrere en stigning i medicinforbrug. Denne stigning sker i en periode, hvor lukningen af værftet varsles og effektueres. Det er sandsynligt, at stigningen i medicinforbruget i nogen grad afspejler den belastning, som populationen som helhed har været udsat for i forbindelse med virksomhedslukningen.

Efterundersøgelsen i maj-juni 1978, som vil belyse arbejdernes erhvervsmæssige og helbredsmæssige situation 15 måneder efter lukningen, og dermed et år efter den situation, som er beskrevet i denne artikel, vil vise, om disse tendenser fastholdes og muligvis uddybes. Under alle omstændigheder kan det fastslås, at virksomhedslukninger repræsenterer et omfattende socialt og helbredsmæssigt problem for de implicerede arbejdere.

LITTERATUR

1. Arbejdsmiljøgruppen af 1972 – rapport nr 3. København 1975.
2. Cobb, S: Journal of Psychosom. Research 1974: 18: 245–258.
3. Duus, P: B&W-undersøgelsen. Inst f organisation og arbejdssociologi. Stencil. København 1977.
4. Forssman, S: Åldrande, hälsa, arbetsförmåga och pensionering. SOU 1975: 10
5. Forssman, S mfl: 40 år i arbetet. Arbetsskyddsfonden. Stockholm 1976.
6. Grunnet, A., Klausen, H, Iversen, L: Ugeskr Læg 1978: 140: 1132–1137.
7. Hauger, T: Tidskrift f Samfundsforskning 1977: 18: 549–561.
8. Hill, M J mfl: Men out of work. A study of unemployment in three english Towns. Cambridge University Press, 1973.
9. Iversen, L, Klausen, H, Grunnet, A: Ugeskr Læg 1978: 140: 1123–1132.
10. Jacobsen, K: Ugeskr Læg 1972: 134: 352–354.
11. Jacobsen, K: Ugeskr Læg 1974: 136: 1650–1652.
12. Kasl, S & Cobb, S: Psychosomatic Medicine 1970: 32: 19–38.
13. Kasl, S, Cobb, S & Gore, S: Int Journ Epidemiology 1972: 1: 111–118
14. Klausen, H, Iversen, L, Grunnet, A: Ugeskr Læg 1978: 140: 1113–1122.
15. Mikaelsson, B: Åvgang från skogsarbete i socialmedicinsk belysning. Lund 1977.

16. Palen, J J & Fahey, F J: Industrial and Labor Relations Review, 1968: 21: 234–250.
17. Rahe, R H: Proc Roy Soc Med 1968: 61: 1124.
18. Rundblad, B G: Socialmedicinsk Tidskrift 1976: 2: 91–96.

SOCIAL BOSTAD SÖKER HEM för ungdomar upp till 25 år

Ungdomarna har sociala och/eller psykiska problem och kommer till oss på eget initiativ, via skolan, sjukhus och sociala organ. De behöver bo hos familjer som kan ge dem stöd och ställa rimliga krav.

Vi söker familjer, i Stockholm och inom c:a 10 mils avstånd, med:

- engagemang och intresse för denna åldersgrupp
- samarbetsförmåga
- utrymme för en ny familjemedlem

Vi erbjuder:

- god ersättning
- handledning och stöd
- kontinuerlig kontakt med ungdomarna och värdfamiljerna

Vidare upplysningar lämnas genom SOCIAL BOSTAD, Familjevårdssektionen, Stockholms Socialförvaltning, Astrid Kleineman, tel 08/58 90 77 eller Ulla Öberg, tel 08/58 90 76.